

GERARD VAN DEN BOOMEN

Dan worden
je zonden
wit als sneeuw

*Bijbelboek Jesaja
in haiku's en tanka's*

SKAN DALON
L.O.V. MEETS N.I.D. P.O. 119 8

Inhoud

Inleiding	6
Jesaja	9
Toelichting bij Jesaja	276

Inleiding

Eerder zette ik de bijbelboeken *Hooglied*, *Prediker* en *Spreuken* om in de kernachtige Japanse versvormen haiku en tanka. De haiku telt drie regels van respectievelijk vijf, zeven en vijf lettergrepen. De tanka heeft dezelfde drie regels plus nog twee regels van zeven lettergrepen. Ditmaal onderwierp ik het dramatische oudtestamentische boek dat de naam draagt van de joodse profeet Jesaja aan eenzelfde behandeling. En ook ditmaal bleken de twee Japanse versvormen die bijbelvertaler Pieter Oussoren, van de Naardense Bijbel, in zijn voorwoord bij mijn eersteling als *goud en wierook uit het Verre Oosten* betitelde geschikte vehikels voor zo'n hertaling.

Opnieuw baseerde ik mijn transcriptie op oude en nieuwe vertalingen en raadpleegde ik gezaghebbende commentaren. Ik gebruikte de Engelse King James Version uit 1611 en de Nederlandse protestantse Statenvertaling van 1637. Verder raadpleegde ik de moderne Engelse vertaling

The Complete Tanach van de Judaica Press in New York. Ook ging ik te rade bij de Nederlandse katholieke Willibrordvertaling uit 1995, de interconfessionele Nieuwe Bijbelvertaling uit 2004 en de Naardense Bijbel van Pieter Oussoren van 2005. En ook ditmaal bleef ik zoveel mogelijk bij de grondtekst, al trachtte ik dit bijbelboek voor de moderne lezer invoelbaar te maken.

Waar de tekst lijkt te pauzeren, van onderwerp verandert of er anderszins aanleiding toe geeft (of lijkt te geven), is er een witregel aangehouden; waar er duidelijk een nieuw gedeelte aanbreekt zijn het er twee, die voorzien zijn van één resp. twee sterretjes. Hopelijk vergemakkelijkt dit de lezer om enig overzicht over de diverse gedeelten te houden. Als gebruikelijk sluit ik ook dit boek af met een, naar ik hoop, verhelderende toelichting.

Hartelijk dank ik uitgever Albert Ronhaar voor zijn steun en ik spreek mijn grote waardering uit voor de adviezen van Alex van Ligten, die mijn werkstuk aan een redactionele visie onderwierp.

- 1 Jesaja voorzag
het lot van Jeruzalem
en het land Juda
onder koning Uzzia,
Jothan, Achaz, Hizkia.
- *
2. Hemel, aarde, hoor,
God spreekt: kinderen heb ik
groot gemaakt, verhoogd,
maar zij hebben zich tegen
mij verzet, zich misdragen.
3. Een os kent zijn baas
en een ezel waardeert zijn krib,
maar Israël heeft
geen enkel besef, mijn volk
weet niet wie of wat ik ben.
4. Wee dat zondig volk,
zwaar van ongerechtigheid,
zaad van boosdoeners,
die kinderen des verderfs
hebben hun God verlaten.
5. Waartoe nog meer slaag?
Het wordt steeds erger, dat volk,
ziek van kop tot teen.

6. Overdekt is het
met wonden, striemen, builen
en niemand heelt ze.

7. Je land is verwoest,
brand teisterde je steden,
vreemden heersen er,
waar je bij staat roven
zij alles, eten je kaal.

8. Van Jeruzalem
is nauwelijks iets over,
het lijkt een loofhut
in het veld, een bouwval na
een zware belegering.

9. De Heer heeft ons nog
enigszins gespaard,
anders zou ons lot gelijk
zijn geworden aan dat van
Sodom en van Gomorra.
**

10. Jullie, overheid
van Sodom, hoor naar Gods woord,
jij, Gomorra's volk,
houd je toch aan de wet van
God, de Heer der heerscharen.

11. De Heer zegt: waartoe dienen al je offers? Niet wil ik brandoffers, niet je rammen, lammeren bokken, al dat vet en bloed.
12. Waarom verschijn je voor mij, wie wil dat je zo mijn voorhof betreedt.
13. Ik gruw van deze offers, reukwerk elke maand, op de sabbat, en van zulke bijeenkomsten, ik kan er niet meer tegen.
14. Ik haat die dagen van hoogtij, ze zijn een last en ik ben ze moe.
15. Als je je handen uitstrekt, sluit ik mijn ogen, want ze zijn vol bloed.
16. Was je, reinig je handel niet meer boosaardig, houd op met kwaad doen.

17. Doe goed, zoek het recht,
help verdrukten, doe recht aan
wezen, weduwen.

✱

18. Kom, laat ons samen
recht doen; al zijn je zonden
rood als scharlaken,
als karmozijn, zij worden
wit als sneeuw, als witte wol.

19. Als je van goede
wil bent, naar mij hoort, zul jij
het goede eten.

20. Maar als je weigert,
weerspanning bent, zal
het zwaard je vreten, zegt God.

✱✱

21. Hoe werd zij een hoer,
de trouwe stad? Er woonde
recht, nu moordenaars.

22. Je zilver werd schuim,
je wijn is zo versneden
dat het water werd.

23. Je overheid heerst
met willekeur, is corrupt,
ieder jaagt op geld;
voor wezen noch weduwen
is ergens recht te vinden.
- ✽
24. Daarom zegt de Heer
der heerscharen, Israëls
machtige: o wee,
troost vind ik, want ik wreek mij
op al mijn tegenstanders.
25. Mijn hand tegen jou!
Je schuimslakken smijt ik weg,
dof tin schraap ik weg.
26. Ik geef je rechters
en raadslieden als weleer,
en opnieuw zul je
een stad van gerechtigheid,
getrouwe vesting heten.
27. Het recht zal Sion
verlossen, gerechtigheid
hen die rouw tonen.
28. Maar overtreders
worden gebroken, wie God
verliet wordt verteerd.

Toelichting

Wie nu, begin eenentwintigste eeuw, het oude bijbelboek *Jesaja* leest, heeft als het ware een verslag voor zich van een oorlogscorrespondent uit antieke tijden, die verhaalt over militaire expedities in het Nabije en Midden-Oosten. De ene invasie in Juda en Israël wordt gevolgd door de volgende militaire expeditie. Ook tegenwoordig doen zich in dat gebied veel spanningen en oorlogen voor. Er is wat dit stuk van de aarde betreft nauwelijks verschil tussen toen en nu. Veel namen van landen en volken die dagelijks op onze tv en in onze kranten opduiken, komen ook in dit bijbelboek voor: Israël, Filistijnen (Palestijnen), Libanon, Egypte, Syrië, Irak (toen Assyrië en Babylonië) en Iran (toen Perzië). Toch liggen er bijna dertig eeuwen tussen de tijd van Jesaja en onze tijd en in mijn gevoel van déjà vu kruipt ook het besef van de grote verschillen tussen toen en nu. De hedendaagse oorlogscorrespondenten probeerden en proberen in min of meer nuchtere taal objectief verslag te doen van de recente oorlog tegen Saddam Hoessein

in Irak, van de ingewikkelde en deels bloedige omwentelingen in Libië, Egypte en Syrië en van de lange strijd tussen de Palestijnen en de moderne staat Israël. Het boek Jesaja echter is een totaal in godsdienstige termen ingekleed verslag van militaire expedities tegen het door God uitverkoren volk der joden. Bij de huidige reuring in dit gebied denken wij vooral aan wereldse belangen, al zijn ook nu sterke religieuze elementen aanwezig. Maar in het boek Jesaja lijkt louter sprake van een strijd tussen aan de ene kant God en aan de andere kant het afvallige nageslacht van Jakob (die met zijn nieuwe naam Israël heet), dat de enige ware God telkens inruilt voor verfoeilijke en mensenoffers vragende afgoden van hout en steen, en dat zich overgeeft aan onrecht in plaats van gerechtigheid na te streven. De profeet Jesaja is in het boek de verslaggever die verhaalt hoe God zijn volk ongenadig straft als het hem verlaat en tot onrecht vervalt, maar die dat volk ook telkens weer in liefde omhelst, als het zich bekeert.

De geschiedenisopvatting in het boek Jesaja zou fundamentalistisch genoemd kunnen worden. Dit is een term die wordt toegepast op extreem strenge en vaak onverdraagzame godsdienstige stromingen. Volgens Jesaja laat God keer op keer het van hem afvallige joodse volk op gruwelijke wijze teisteren en de moderne lezer kan dan moeilijk de gedachte aan fundamentalistische wraakoefeningen uit zijn hoofd zetten. Schriftuitleggers echter zeggen dat in

Jesaja sprake is van metaforen en allegorieën, dus van beeldspraak.

Hier doemt het 'menschvormig spreken over God' op. Want God is in wezen een mysterie dat het menselijk voorstellingsvermogen absoluut te boven gaat. Wie toch iets over God probeert te zeggen kan dat alleen doen in menselijke termen. Als Jesaja dus wil zeggen dat God barmhartig en vol liefde is, beschrijft hij hem als een weldadige vorst die zorgt voor grote welvaart en overvloedige oogsten, als een minnaar die gloeit van verering voor zijn bruid of als een vader en moeder die vol liefde zorgen voor hun kinderen. Maar als de mens zich overgeeft aan afgodendienst of groot onrecht pleegt, wordt God in de voorstelling van Jesaja een zeer boze heerser. God wordt dan jaloers, geeft de dader voor zijn wandaden ongenadig op zijn donder en deze straf wordt weergegeven als wraak, oorlog, verwoesting, verkrachting.

Zo zorgt God in het boek Jesaja in het ene geval voor grote vruchtbaarheid, zoals in hoofdstuk 41, maar in het andere geval ook voor slachtpartijen, zoals in hoofdstuk 34. God heeft dus bijzonder menselijke trekjes. Maar ook als in het boek sprake is van een keer ten goede, wordt vaak teruggekomen op de oude misdragingen die God tot drastisch ingrijpen noopten. En God pepert via Jesaja zijn volk ook telkens weer in, hoe nodig dat was. Zo zegt hij in vers 10 van hoofdstuk 48, dat hij zijn volk heeft gelouterd in de smeltkroes der ellende.

Hij wil zijn uitverkoren volk graag beminnen en koesteren, maar als dat zijn geboden overtreedt, roept hij buitenlandse vorsten met hun legers op om zijn volk te tuchtigen. God keert zich echter ook weer met niets ontziende woede tegen die volgens Jesaja door hemzelf opgeroepen vorsten en legers, als deze bijvoorbeeld pochend menen dat niet God maar zichzelf alles plannen en uitvoeren en ook als zij tijdens hun militaire expedities geen enkele genade tonen, zelfs niet tegenover oude en zwakke mensen. God grijpt dan soms zelf in, zoals vermeld wordt in vers 36 van Jesaja's hoofdstuk 37. In dit vers zendt God zijn engel, als de Assyrische koning Sanherib Jeruzalem belegert, en hij laat deze engel in één nacht niet minder dan 185 duizend Assyrische militairen afslachten.

In de loop van de geschiedenis wordt Juda bezet door de Babyloniërs en wordt een groot deel van de inwoners in ballingschap weggevoerd. Maar uiteindelijk echter strijkt God (weer) over zijn hart en zorgt ervoor dat de Perzische koning Cyrus (in het Hebreeuws Kores), na Babylonië te hebben veroverd, de joodse ballingen naar huis laat terugkeren. Daarom wordt koning Cyrus geprezen en als enige van de buitenlandse vorsten die zich met Israëel bemoeid hebben, komt hij er bij Jesaja genadig van af. Jesaja laat God deze Perzische koning 'mijn herder' noemen, die doet wat God behaagt.

Telkens weer gaat het uitverkoren volk van God in de fout. Maar ook telkens weer kondigt God

via Jesaja aan dat hij een nieuwe hemel en een nieuwe aarde zal scheppen en dat niet alleen zijn uitverkoren volk, maar alle volken hem zullen eren en in voorspoed zullen leven. Hij is als een versmide minnaar, die zijn ontrouwe geliefde teistert, maar die omwille van een restant van aandacht voor hem zich toch weer met zijn geliefde volk verzoent, ja de hele wereld omarmt. Uiteindelijk komt dus alles goed.

Behalve een godsdienstige profetie is het bijbelboek Jesaja ook een indrukwekkende literaire tekst. De twee kanten van God – zijn gramschap en zijn barmhartigheid – komen beide aan bod met telkens weer verrassende wendingen, onverwachte scherpe en soms drastische vergelijkingen. Zo laat Jesaja in vers 9 van hoofdstuk 50 Gods tegenstanders uit elkaar vallen ‘als een door de mot aangevreten kleet’. Maar Jesaja lijkt ook maar niet te kunnen ophouden om de bestraffing van ontrouw aan God met telkens nieuwe verwensingen, vervloeking en strafvoltrekkingen te etaleren. Het dondert maar door en het boek stroomt over van bloed en tranen. Maar telkens opnieuw keert het tij en raken God en de mensen met elkaar verzoend, worden woestenijen vol doorns, distels en wilde dieren veranderd in weelderige landerijen, worden stedelijke ruïnes die eeuwen liggen te versloffen tot heerlijke woonplaatsen heropgebouwd en zijn het gejuich en gejubel, de vreugde en de blijdschap niet van de lucht.

Wat is de essentie van het boek Jesaja? Is het de strafwaardigheid als men de ene en ware God verlaat en gegoten of gesneden beelden, afgoden dus, vereert? Of vormt de aansporing van God om zijn godsdienstige geboden te onderhouden, met name die van de sabbatrust, om te vasten en offers op te dragen in Gods tempel in Jeruzalem, de kernboodschap? Op deze twee aspecten wordt in dit bijbelboek inderdaad herhaaldelijk de nadruk gelegd.

Maar iets anders is nog veel belangrijker. Daarbij valt het vasten, het onderhouden van de sabbat en het brengen van offers aan God in het niet. Dat is het beoefenen van gerechtigheid, het helpen van verdrukten, van weduwen en wezen, het vrijlaten van gevangenen, het delen van je brood en kleding met de armen en het opnemen van vluchtelingen. Het prevelen van gebeden, het buigen voor God en het brengen van offers zijn zelfs doemwaardig als geen recht geschiedt aan de geringen en de welvaart niet eerlijk wordt verdeeld. Deze maatschappelijke, ja politieke boodschap is dan ook de kern van dit profetische bijbelboek. Het praktiseren van de menselijke solidariteit is de echte dienst aan God, de ware godsdienst. Dat staat al te lezen in het eerste hoofdstuk

Doe goed, zoek het recht,
help verdrukten, doe recht aan
wezen, weduwen

Als je dat doet vergeeft God alles wat je misdeed
en worden je zonden wit als sneeuw. En tegen het
einde van het boek Jesaja wordt dat in het 58ste
hoofdstuk nog eens herhaald:

Verkies ik niet een
vasten waarbij de boeien
van een misdadig
juk worden losgemaakt en
verpletterden vrij komen?

Is het niet je brood
delen met hongerlijders,
vluchtelingen in
huis nemen, naakten kleden,
je eigen mensen zien staan?

Dan breekt je licht door
als de dageraad, snel zul
je herstellen, je
gerechtigheid gaat voor je
uit en Gods glorie dekt je.

Het boek Jesaja is genoemd naar de profeet van die
naam, die rond 770 voor Christus werd geboren.
Zijn naam is afgeleid van de Hebreeuwse naam
Jesja'jahoe (God is redding) en hij werd in 739
door een visioen tot het profetenambt geroepen.
Hij maakte de koningen Uzzia, Jotam, Achaz en
Hizkia van het koninkrijk Juda in Jeruzalem mee,
en wellicht ook nog enkele jaren koning Manasse,

die Jesaja liet doden. Hij was dus ruim zestig jaar als profeet actief. Het verhaal van de koningen van Juda wordt verteld in de bijbelboeken Koningen 1 en 2 en het profetenboek Jesaja gaat dan ook voor een deel met Koningen 2 gelijk op.

Wat is een profeet? Het is in de eerste plaats niet iemand die de toekomst voorspelt. Het is iemand, man of vrouw maar vooral man, die goddelijke openbaringen verkondigt en in naam van God vermaningen en waarschuwingen uitspreekt. In veel godsdiensten komen profeten voor en in de joodse godsdienstige traditie is de profeet een belangrijke figuur. Hij hoort overigens niet tot het priestercollege, maar verkondigt op heel persoonlijk wijze Gods boodschap. De priesters, met aan het hoofd een hogepriester, zijn belast met de dagelijkse eredienst en het gebed. De profeet met zijn niet nader omschreven taak echter is een vrijbuiters, ja hij komt zelfs menigmaal in conflict met de priesters, die in een officiële hiërarchie zijn georganiseerd.

Heeft de profeet Jesaja inderdaad het naar hem genoemd bijbelboek geschreven? Hij stelt zichzelf meerdere keren in het boek voor, bij zijn eigen naam en bij de naam van zijn vader Amos, en hij noemt ook zijn vrouw en zonen. Hij loopt bij koning Hizkia in en uit en moet dus wel een belangrijke plaats in zijn samenleving hebben ingenomen.

Volgens de deskundigen vormen woorden van de profeet Jesaja inderdaad de kern van het boek, maar het eerste en grootste deel zou pas ongeveer honderd jaar later, rond 600 voor Christus, zijn opgeschreven. Kritische geleerden menen echter ook, dat het boek meer dan één auteur heeft. Het telt 66 hoofdstukken en de laatste 26 hoofdstukken worden toegeschreven aan iemand uit de zesde eeuw voor Christus, die dan ook de tweede Jesaja oftewel de Deutero-Jesaja wordt genoemd. In dat deel van het boek wordt namelijk de Perzische koning Cyrus (Kores), die in 539 voor Christus een einde maakte aan de Babylonische ballingschap van de joden, met name genoemd. Ook hebben sommigen de gedachte geopperd van een derde auteur, een Trito-Jesaja, die de laatste 10 boeken voor zijn rekening zou hebben genomen, maar die gedachte is weer op de achtergrond geraakt.

Het boek valt dus in verschillende parten uiteen. Sommigen onderscheiden de drie hierboven aangeduide onderdelen, anderen verdelen het boek in nog meer delen. In het begin -het joodse land is verdeeld in de twee afzonderlijke koninkrijken Juda en Israël (ook Efraïm genoemd) - wordt het eerstgenoemde rijk met Jeruzalem als hoofdstad en met Achaz als koning belaagd door het noordelijke rijk Israël en het buurland Syrië. Dit gevaar wordt afgewend door het oprukken van de Assyriërs. In vers 20 van hoofdstuk 7 worden de Assyriërs beeldend 'een gehoord scheermes' genoemd en de

huurder van dat scheermes is natuurlijk God. Maar waren de Assyriërs dan niet een nieuw gevaar voor Juda? Er gingen daar stemmen op om bescherming te zoeken bij Egypte. Maar de profeet Jesaja was daartegen, men moest liever zijn behoud zoeken in inkeer en stille berusting. Deze opvatting werd, na de aanvankelijke opmars van de Assyriërs, beloond door een onverwachte aftocht van de dreigende veroveraars. Aan deze ontwikkeling dankte Jesaja waarschijnlijk grotendeels zijn autoriteit bij zijn tijdgenoten. In dit eerste deel van het boek wordt ook al de geboorte van een eigen messiaanse vorst uit het huis van David oftewel van diens vader Jesse aangekondigd. In het tweede deel van Jesaja, vanaf hoofdstuk 40, dat gesitueerd is tijdens de regering van koning Hizkia, maar dat ontstaan is onder de latere Babylonische ballingschap, kondigt de Deutero-Jesaja het herstel aan van Israël.

Het boek Jesaja is een voorchristelijk joods geschrift, maar in het christendom heeft het vooral een grote rol gespeeld door de vele toespelingen die men erin heeft gezien op Jezus Christus. Zo zegt God bijvoorbeeld in vers 14 van hoofdstuk 7 van het boek in een tweegesprek met koning Achaz, dat een maagd een zoon zal baren met de naam Imanoe-el (ons Emanuel). Het Hebreeuwse Imanoe-El betekent *God met ons* en christelijke bijbelvertalers laten deze naam vanouds op Christus slaan. Volgens de joodse bijbelverklaarders wordt hier echter het koninkrijk Juda bedoeld.

In Jesaja wordt ook herhaaldelijk verwezen naar een messiaanse vredesvorst uit het huis van Jesse, Davids vader, die in de door God voorziene nieuwe wereldorde een grote rol zal spelen. In deze vredesvorst zien de joden, zoals de bekende joodse bijbeluitlegger Rashi uit de elfde eeuw, Hizkia, zoon van de boosaardige koning Achaz, die later zelf als koning van 715 tot 687 over Juda regeerde en die als een van de weinige godvrezende koningen van Juda wordt beschouwd. Van christelijke zijde, al vanaf de evangeliën, wordt in deze vorst echter Jezus Christus gezien. Zo staat in het vierde hoofdstuk van het evangelie van Matteüs bij het begin van het openbare optreden van Jezus te lezen: ‘Zo wordt vervuld wat is gesproken door de profeet Jesaja, waar hij zegt: (...) de gemeenschap die neerzit in duisternis ziet een groot licht en wie neerzitten in een streek vol schaduw van dood, hun is een licht opgegaan.’ Hier verwijst Matteüs naar het eerste vers van hoofdstuk 9 van Jesaja, dat zegt: ‘Wie in duister gaan, zij zullen een groot licht zien.’ En de christenen lezen dan verder in dit hoofdstuk en zien opnieuw een aankondiging van Jezus in vers 5:

Maar een kind, een zoon
is ons geboren, hij zal
heersen en hij heet
wonderbare raadgever,
held, God, vader, vredevorst.

Voor de christenen is dat dus niet de toekomstige koning Hizkia, maar Jezus Christus.

Opvallend in Jesaja zijn de vier liederen over de 'knecht des heren' in de hoofdstukken 42, 49, 50, 52 en 53. Deze knecht wordt door het jodendom (ook weer) beschouwd als een zinnebeeldige beschrijving van het joodse volk, maar christelijke uitleggers zien er opnieuw Jezus Christus in. Zo laat Lucas in het vierde hoofdstuk van zijn evangelie vanaf vers 16 Jezus bij het begin van zijn openbare optreden in de synagoge van Nazaret voorlezen uit het boek Jesaja en wel de eerste verzen uit hoofdstuk 61: 'Gods geest is op mij, hij heeft mij gezalfd om een goede boodschap te brengen aan de verdrukten, om hartzeer te genezen,' enzovoort. Jezus laat dat op zichzelf slaan, want hij vervolgt bij Lucas: 'Heden is dit schriftwoord voor uw oren in vervulling gegaan.'

Ook de evangelist Joannes haalt Jesaja aan en wel in de verzen 37/38 van hoofdstuk 12 van zijn evangelie. Hij zegt daar dat de mensen niet in Jezus zijn gaan geloven en haalt dan de profeet Jesaja in diens zesde hoofdstuk aan, waarin deze constateert dat het volk wel ziet en hoort, maar niets verstaat en zich niet bekeert.

In hoofdstuk 42 en volgende van Jesaja is sprake van de al genoemde zachtmoedige knecht Gods. Ook in deze figuur zien christenen Jezus. Verderop wordt deze zachtzinnige knecht zelfs een lijdende, verachte figuur, ja een man van smarten. Matteüs vereenzelvigd in vers 67 van hoofdstuk 26 van zijn evangelie deze man van smarten met Jezus: 'Dan spuwen zij hem in zijn aanschijn en geven

hem vuistslagen; zij slaan hem met een stok.' In de *Kanttekeningen* van de *Statenvertaling* wordt in dit verband gewezen op vers 6 van hoofdstuk 50 van Jesaja, waarin gezegd wordt: 'Ik bied mijn rug aan wie mij slaan, mijn wangen aan wie mijn haar plukken, mijn gezicht verberg ik niet voor beschimping en speeksel.' En zo gaat het verder in de hoofdstukken 52 en 53. In het boek Handelingen van het Nieuwe Testament haalt Lucas ook verzen uit Jesaja's 53ste hoofdstuk aan en hij laat die ook nadrukkelijk op Jezus slaan.

De apostel Paulus laat zich in dit opzicht evenmin onbetuigd. Zo schrijft hij in zijn brief aan de Filippenzen dat Christus Jezus zich beschouwde 'gelijk te zijn aan God', maar vervolgens zegt hij, dat Jezus 'zichzelf heeft ontledigd door de gestalte van een dienstknecht aan te nemen', dat hij zich heeft 'vernederd, gehoorzaam geworden is tot in de dood' en dat God hem daarom heeft verhoogd, 'opdat in de naam van Jezus alle knie zich zal buigen (...) en alle tong zal belijden: Jezus Christus is de Heer, tot glorie van God de Vader.' Deze Christus-hymne van Paulus verwijst volgens de christelijke hermeneutiek naar de verzen 22 en 23 van hoofdstuk 45 van Jesaja. In zijn brief aan de Romeinen haalt Paulus ook enkele verzen uit het 65ste hoofdstuk van Jesaja aan, die hij toepast op Jezus.

In navolging van de evangelisten en apostelen staan in latere christelijke schriftuitleggingen, zoals de al vermelde *Kanttekeningen* bij de *Statenvertaling*,

veel zinsneden van Jesaja die op Jezus Christus worden toegepast. Ik vermeld één bijzonder kras recent voorbeeld. In het begin van deze toelichting vermeldde ik hoe volgens Jesaja de engel van God in één nacht 185 duizend Assyrische soldaten de dood injoeg. De hedendaagse Nederlandse auteur M.G. (Ger) de Koning ziet zelfs in deze engel Jezus, want in zijn *Toelichting op het boek Jesaja* schrijft hij: 'Deze geweldige slag heeft ook een profetische betekenis. De engel van de Here is de Heer Jezus. Hij voltrekt hier het oordeel. Zo zal Hij dat ook in de eindtijd doen.'

De katholieke kerk heeft in Jesaja niet alleen een profeet gezien die Jezus als messias voorzag, zij heeft van hem ook een heilige gemaakt. In het boek *Jesaja Martyrium of Hemelvaart van Jesaja*, dat voor een deel in het begin van de tweede eeuw na Christus zou zijn geschreven, wordt verhaald dat Jesaja als martelaar is gestorven. Onder koning Manasse van Juda (687-642 voor Christus) zou hij, na ter dood veroordeeld te zijn, in tweeën zijn gezaagd. De katholieke feestdag van de H. Jesaja valt op 6 juli.